

BALOG JÓZSEF ÉRTEKEZÉSE ERDÉLY GYÓGYNÖVÉNYEIRŐL (1779)

RÁCZ GÁBOR - VOIK-RÁCZ ERZSÉBET JOHANNA
H-8361 Keszthely, Pf. 113; H-7615 Pécs Pf. 23

Abstract

Rác G., Voik-Rác E. J. (2003): The medicinal plants of Transylvania in the dissertation of Josephus Balog (1779). - Kanitzia 11: 31-38.

JOSEPHUS BALOG (1750-1781) was born in the county Maros (Transylvania). He studied medicine at the University of Vienna and graduated in Leiden. His masters were JOSEPHUS BENKŐ (1740-1814) in Transylvania and N. J. JACQUIN (1727-1818) in Austria.

The dissertation is entitled: *Specimen inaugurale Botanico-Medicum sistens praecipuas plantas in M. Transylvanicae principatu sponte et sine cultura provenientes, acibidem usu receptas. Apud T. Koet. Lugduni Batavorum, 1779.* The dedication written in Latin - the language of the entire work - was addressed to his first master, J. BENKŐ: "Viro reverendo ac erudissimo JOSEPHO BENKŐ sanctissimorum dei verborum interpreti fidelissimo, dioecesos Erdővidékiensis notario ordinario, botanico eximio et historiae naturalis cultori asiduo fautori suo omnium optimim - in perennem grati animi tesseram levidense hocce specimen sewuc ipsum consecretr - Autor.

In the same year (1779) he leaved Europe to read South America after 64 days in a galley. He studied the plants of Suriname (the actual name of Dutch Guyana). Some letters from the beginning of his individual expedition are unique documents of his endeavour. In the dissertation 64 species of medicinal plants are characterized, all of them spontaneous in Transylvania. About 30 authors are mentioned.

Huge data concerning the medicinal use of these plants reflect his own observations c. g. *Hypericum perforatum*, *Origanum vulgare*, *Artemisia absinthium* from the most importants novadays. The fruits of *Daucus carota*, the stem viz. leaves of *Humulus lupulus*, the leaves of *Cornus mas* a sources of inspiration were recently researched by us with methods of experimental phytopharmacology.

In the second year after graduation J. BALOG vanished in the tropics. His contribution to the knowledge of medicinal plants still survive as a perennial value for the skill of the flora of the Carpathians and ethnobotanical research. As recognition of his contributions S. L. ENDLICHER gave the name *Baloghia* Endl. to a new genus of the *Euphorbiaceae*.

Key words: J. BALOG, J. BENKŐ, N. J. Jacquin, medicinal plants, Transylvania, history of botany.

Bevezetés

1779-ben jelent meg Leidenben a maroszéki BALOG JÓZSEF orvosdoktori értekezése (Jegyzetek: 1, 2). Ez volt az első tudományos igényű, orvos által írt gyógynövényértékezés a magyar botanika történetében (RÁCZ G., RÁCZ-VOIK E. J., 1980). A szerző értekezését mesterének BENKŐ JÓZSEF-nek ajánlotta (3), aki őt a növénytani

tudományokba bevezette, és akivel rövide kerekedett élete végéig (1781-ig) szoros levelezésben állott. A rendelkezésünkre álló példányt, kézírásával TELEKI SÁMUEL-nek, Erdély kancellárjának ajánlotta (4).

BALOG JÓZSEF Nyárádszentimrén született (valószínűleg 1750-ben), apja BALOG SÁNDOR volt. Iskolai tanulmányait feltehetően a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban végezte, egyesek szerint Nagyenyeden és/vagy Székelyudvarhelyen (5).

A Bécsi Egyetemen N. J. JACQUIN tanítványa volt (6) majd Leidenbe ment, ahol orvosdoktori címet szerzett 1779-ben. Ugyanabban az évben Holland Guyanába hajózott (7) és 64 nap után a Berbice folyó mellett telepedett le. Erről BENKŐ JÓZSEF-nek a következőképpen számolt be 1780-ban kelt levelében: "... Aztán mind a' Bétsi Fűvész (Botanices) professzor biztatása, mint a' ki sok esztendeig lakott Amerikában 's úgy tér vissza Bétsbe mond a' maga erős természetéhez és jó egészségéhez való biztában, mind az idegen világnak látására való okos szeretetéből, mind pedig a' pénzbeli megszűküléséből, rea vette magát, hogy a' rettenetes nagyságú tengeren által inennyen Amerikába, melyet Új Világnak is neveztek, minthogy az előtt szinte három száz esztendőkkkel nem tudták és nem ismerték azt a'mi Világunkban való keresztények. Karátson előtt nem sokkal indult ő kelme a' tengerre Vrone Léna Jácoba nevű hajón (minden hajónak, vagy is gályának a' tengeren nevet szoktak adni), és ment Amerikába, a Gujáné nevű Országnek Rio de' Berbice nevezetű Tartományába ...".

BALOG J. könyveket kért a BENKŐ JÓZSEF-nek írt levélben: PÁPAI PÁRIZ "Dictionariuma", MÁTYUS ISTVÁN "Új Diaetetikáját". A korabeli tudósítás szerint: "Lejdából Amszterdanba menvén, a' múlt 1779-ik esztendő végén Dork van de Val nevű hajós kapitány Vouvé Léna Jakoba nevezetű hajón déli Amerikának Guyané tartományába elindult... Míg a' nevezett, de azután Ámerikában két hónap alatt igen nehéz betegségbe esett: nyavalyájában azzal volt szerencséje azon valóban idegen helyen, hogy olyan jó lelkű emberek találkoztak, a' kik gondját viselték: táplálták publikán madár (deakul psittakus, németül papagaey a' neve) húsából főtt levessel, bővsége lévén ott ennek a madárnak mely nálunk aranyatér...".

BENKŐ-nek címzett levelében BALOG J. arról tudósít, hogy „a karibi szigetekre akar utazni ahonnan növényeket, kikészített madarakat és halakat szándékszik küldeni. Valószínű, hogy ez volt utolsó terve, talán utolsó útja egyben, melynek során skotrubtban meghalt ...“ (8). Tanítványa korai elvesztése után mestere BENKŐ J. még több mint húsz éven keresztül dolgozott (9).

Doktori értekezése

Orvosdoktori értekezésében 64 olyan gyógynövényt ismertet, amely Erdélyben vadon fordul elő. A fajoknak több mint felét, számszerint 36-ot, ma is gyógynövényként tartjuk számon (RÁCZ, LAZA, COICIU 1975). A fajok egy harmada, számszerint 19 szerepel BENKŐ Erdővidéki, általunk összeállított flórajegyzékében (RÁCZ G., RÁCZ E. J., 1972). A szerző az általa ismertetett gyógynövények többségénél (50 fajnál) feltünteti a magyar neveket is. Jelentős részük megfelel a 15-17.-ik századi glosszákból szereplőknek (GRYNAEUS-PAPP, 1977) és a z ismert korabeli neveknek. Néhány kivételtől

eltekinve, BORZA (1968) szótárában átvette ezeket a neveket.

Megfigyelhető, hogy a BALOG-nál szereplő nevek BENKŐ (1783a) szójegyzékében és növénytan szakszótárában is megtalálhatók (1783b). BALOG mindössze egy magyar növénynevet jelöl meg, ritkán kettőt, BENKŐ-nél viszont általában több magyar név szerepel. Így például a *Leontodon taraxacum* (ma *Taraxacum officinale*) esetében BENKŐ 6 magyar nevet tüntet fel, ezek közül BALOG csak a vad-salátát említi.

A *Vaccinium vitis-idaea* BENKŐ-nél úgy szerepel mint „havasi medgy“, „veres áfonya“, BALOG csak az utóbbi nevet tünteti fel. BENKŐ-nél viszont nem szerepelnek a BALOG-nál megadott egyes nevek. A *Tussilago farfara* nála béka-virág, a *Papaver rhoeas* varjú-mák, de ő is elsősorban a székelyföldi neveket részesíti előnyben. A nadragulya (*Atropa belladonna*) neve ma is használatos mint nagy-fű, a feketeáfonya (*Vaccinium myrtillus*) pedig kukujcsa.

Összehasonlítva BALOG magyar növényneveit SINGER nagyszabeni gyógyszerész által gyűjtöttel (a közlés éve 1791), az *Atropa belladonna* mint farkascseresznye, a *Juniperus communis* bors-fenyő (BALOG-nál szű-fű), a *Polygonum persicaria* paprágy (BALOG-nál hunyo), a *Rosa canina* rózska (BALOG-nál tsipke), az *Origanum vulgare* varga majoránna (BALOG-nál ez a név nem szerepel). Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a szász orvosok és gyógyszerészek (RÁCZ 1976) nem ismerhették a körükön kívüli kortársak műveit, legalább is részben. BALOG nem hivatkozik MELIUS (1578) kétszáz évvel korábban kinyomatott művére, de a néhány évvel korábban megjelent CSAPÓ (1775) féle könyvre sem.

BALOG értekezésének forrásmunkái pontosan megjelölhetők, mert minden kitételnél hivatkozik a szerzőre, akinek a megállapításait idézi. Az egyes számban írt mondatai még jobban kidomborítják saját érdemeit. Az idézett több mint 30 szerző között szerepel néhány ókori szerző: HIPPOKRÁTESZ, PLINIUS, DIOSZKORIDESZ, a középkorból AVICENNA, a reneszánsz korból MATTHIOLUS, GESNER, BAUHN. A legtöbb szerző a 17.-ik és 18.-ik századbéli: TOURNEFORT, BOERHAVE, LINNÉ, GMELIN, HALLER. Továbbá szép számban idéz olyan kortárs szerzőket, akik sok esetben BALOG korai eltűnése után még évekig, évtizedekig tevékenykedtek. Ezek között szerepel BENKŐ mellett JACQUIN, továbbá MARGGRAF (?), SPIELMANN, GOUAN, ARDUINUS, DU HAMEL, SLOANE, CRANTZ.

A kifejezetten népszerűsítő jellegű, terjedelmesebb, részletesebb magyar nyelvű füvészkönyvekhez viszonyítva BALOG latin nyelvű doktori értekezése nagyszámú forrásmunka felhasználásán alapszik. Kritikai szemlélete mindenképpen a tudományos munkák rangjára emeli. Saját megfigyeléseinek, tapasztalatainak, véleményének megnyilvánulása végig kíséri az egész értekezést és - mint már említettük - jól elhatárolják egyéni megállapításait a forrásmunkákból átvett szövegtől.

Amikor az általa kiválasztott zsálya fajt (*Salvia pratensis*) jellemzi, kifejti, hogy a *Salvia* nemzetség valamennyi faja használható gyógynövényként, mert az általa ismert fajok mindegyike illattal rendelkezik. A *Salvia pratensis* bódító hatást kölcsönöz bornak, sörnek, ami összhangban van RÁCZ-KOTILLA E. és munkatársai (2001) kísérleti vizsgálatainak eredményeivel. A vörösfőnye (*Vaccinium vitis-idaea*) levelei tea helyett gyulladáspanalgyakban alkalmazhatók, a hegyvidéki lakosok által mondottakon kívül nem ismert.

Egyes gyógynövényeknél saját értékelése lelkesedésként is kifejezésre jut. Az orbáncfű (*Hypericum perforatum*) felhasználásának ismertetésekor felkiált: "HEU EFFICAX MEDICAMENTUM!" (10). Napjainkban valóban a legkeresettebb, legalaposabban vizsgált gyógynövények közé tartozik (FROHNE 2000). A szurokfű (*Origanum vulgare*) esetében írja: "NOBIS QUOQUE MAXIMA FAMILIARIS EJUS USUS" (11). Az általa idézett művek egy részénél BALOG hivatkozik arra, hogy a bécsi császári könyvtárban található. További utalás bécsi eseményekre például az 1778-ban történt mérgeztés hunyorral (*Helleborus* sp.) arra enged következtetni, hogy értekezése jórészt Bécsben készült.

BALOG ismételten hivatkozik első tanítómesterére. Átvette a Transsilvania-ban (BENKŐ 1778) közölt megállapításait a nadragulya (*Atropa belladonna*) vonatkozásában, hivatkozik arra, hogy BENKŐ-től hallotta az évelő szélfü (*Mercurialis perennis*) helyettesítését az egyéves *Mercurialis annua*-val. A hölgymált (*Hieracium* sp.) a brassói orvosok használják, de, hogy milyen célra, azt nem tudja.

Távolabbi vidékek többször szerepelnek az egyes fajok elterjedésével vagy felhasználásával kapcsolatban, különösen a Tartaria (Tatárország). Szembeötlő, hogy SEBEÓK (12) által elsőként leírt tátorján ugyanabban az esztendőben szerepel a tatár fajnévvel az Auctor orvos-botanikai értekezésében, mint amelyben BALOG értekezése megjelent. Mindketten JACQUIN tanítványai, az egyik Bécsben, a másik Leidenben védi meg téziséit.

A rózsza (*Rosa* sp.) illóolajával kapcsolatban hivatkozik arra, hogy perzsiában állítják elő, Shiraz tartományban. Figyelemre méltónak tartja, hogy az aszályos Amerikában az áttelepített rózsatövek nem virágzanak ... Az egyes lágyszárú fajoknál, például a somnál (*Cornus mas*) említi még a hajtás felhasználását eszközök készítésénél. A komlónál (*Humulus lupulus*) utal annak jelentőségére a sörfőzésben, az ürömnél (*Artemisia absinthium*) kiemeli használatát egyes borászati termékek előállításánál.

A tárgyalt fajok száma az említett 64-nél jóval nagyobb, mert az egyes címszavaknál hivatkozik a rokon fajokra részben az összetévesztések elkerülése céljából, részben az eltérő felhasználások miatt. Az üröm (*Artemisia absinthium*) jellemzésénél kitér a bárányürömrre (*Artemisia pontica*) és a feketeürömrre (*Artemisia vulgaris*) az eltérő alkalmazási területek szemléltetése miatt. Mindhárom ürömfaj neve így érvényes napjainkban is (PRISZTER 1986). A címszóként szereplő *Plantago media* mellett további két útifű is szerepel. A szerző növénytani jártasságára vall, hogy a részletesebben bemutatott *Ranunculus acris* (*R. acre*) mellett egyéb boglárkafajokra is kiterjed a figyelem: *Ranunculus bulbosus*, *R. repens*, *R. ficaria*. A földítők (*Bryonia alba*) jellemzésénél megállapítja, hogy hazájában, továbbá Ausztriában terem. De a *Bryonia dioica*-t nem látta (13). Természettudományos tájékozottságát tükrözi utalása az orbáncfű (*Hypericum perforatum*) illóolaj-tartóinak mikroszkópos vizsgálatára (14).

Nehezen állapítható meg, hogy az Erdélyben vadon előforduló gyógynövények közül milyen szempontok alapján választotta ki a 64 fajt, amely címszóként szerepel. Egyes - bizonyára általa is ismert - fontosabb taxonok nem szerepelnek a doktori értekezésben. Felvett viszont művébe kevésbé jelentős, mifelénk kevésbé használt fajokat is. Ilyen például a *Cerintho minor*, melyről a bécsi császári könyvtárban olvasott,

de felhasználásáról nem tud. Kevésbé használt fajok illetőleg növényi részek között szerepelnek olyanok, amelyekre csak napjainkban hívják fel a figyelmet a kísérletes kutatások. Ilyen a vadmurom (*Daucus carota*) termése, a komló (*Humulus lupulus*) szára ill. levele, a somfa (*Cornus mas*) levele (15).

BALOG JÓZSEF tézisei, számszerint 18, a szerző rendszertani, élettani, gyógyszerhatástani szemléletét tükrözik. Érdekes a szerző állítása a nemzetségekre vonatkozólag, amelyeket nem tekint természetes egységeknek. Lényeges szempont a fajfogalom kialakulásának történetében.

Zárszó

Rövid élete során BALOG JÓZSEF (1750-1781) nagyon távolra került hazájától, a Székelyföldtől Dél-Amerikáig. Erdélyt soha többé nem látta. Hátramaradt orvosdoktori értekezése és néhány levele, amelyet mesterének küldött (beszámolóiból szemelvények a Magyar Hírmondóban is megjelentek).

Első mestere, BENKŐ JÓZSEF egész életében szülőföldjén, Erdélyben élt. A tanítvány trópusi élőlények kutatását tűzte ki céljaként, de kutatásai nyomtalanul félbeszakadtak. A mester nagy vállalkozása, Erdély első flóraművének közreadása, nem valósulhatott meg. Kézirata kiadatlan maradt, szintén nyomtalanul eltűnt Göttingában. Az eredeti kézirat tűzvésznek esett martalékul, itthon Erdélyben. BENKŐ flóraművére csupán töredékekből tudunk következtetni, főművének, a Transsilvania Generalis és Transsilvania Specialis latin nyelvű szövegéből, amely részben nyomtatásban maradt fenn, részben kézirat formájában (RÁCZ, RÁCZ-VOIK 1972). Kétszáz évvel megírása után magyar nyelvű fordításban és bőséges jegyzetekkel végre közkinccsükké vált (SZABÓ 1999).

Jelentősebb tanítványainak egyikét BALOGH JÓZSEF-et ihletője, buzdítója, BENKŐ JÓZSEF indította el útján. BALOG JÓZSEF egyedüli műve kezdetől fogva nyomtatásban jelent meg, de nem vált közkinccsükké, mert latinul írt művéből alig jutott Erdélybe példány. Nevét őrzi egy nemzetség: a *Baloghia* Endl. genus (*Euphorbiaceae*). A névadó ENDLICHER S. L. (1850) nyomán.

Jegyzetek

1. JOSEPHUS BALOG: SPECIMEN INAUGURALE BOTANICO-MEDICUM sistens praecipuas plantas in M. Transsilvaniae principatu sponte et sine cultura provenientes, ac ibidem usu receptas. Apud T. Koet, Lugduni Batavorum, 1799.

2. Lugduni Batavorum = Leiden város egykori latinositott neve.

3. Az ajánlást a nyomtatott szövegben BENKŐ JÓZSEF-hez írja: "Viro reverendo ac erudissimo Josepho Benkő sanctissimorum dei verborum interpreti fidelissimo, dioecesis Erdővidekiensis notario ordinario, botanico eximio et historiae naturalis cultori asiduo, fautori suo omnium optimim - in perennem grati asnimi tesseram levidense hocce specimen seque ipsum consecret - Auctor".

4. Doktori értekezésének rendelkezésünkre álló példányát kézírásos bejegyzéssel TELEKI SÁMUEL-nek, Erdély kancellárjának ajánlotta.

5. BALOG hivatkozik az 1772-ben általa a „Gymnasium Areapolitanum“ mellett megfigyelt növényre. Ebből következtetni lehetne arra, hogy iskolai tanulmányait Székelyudvarhelyen (is) végezte. GOMBOCZ (1936) valószínűnek tartja, hogy az iskolát Nagyenyeden kezdte. A Bethlen Kollégium anyakönyvében 1772-ben jegyezték be a togátusok sorába JOSEPHUS BALOG (Pastor) néven, ahogy JAKÓ ZSIGMOND és JUHÁSZ ISTVÁN (1979) írja.

6. JACQUIN NIKOLAUS JOSEPH 1727-ben Leidenben született. Bécsben halt meg 1817-ben. Művei közé tartozik a *Selectorum stirpium americanum historia*, Viennae (1763-1780). JACQUIN néven szerepel szerzőként fia JOSEPH FRANZ JACQUIN. fil. (1766-1839).

7. Guyana vagy Gujana az egykori gyarmatok változó határai miatt különböző neveken illetőleg írásmóddal szerepel. Holland Guyana mai neve Suriname.

8. A BALOG SÁNDOR-nak írt levelet az Erdélyi Múzeum Egyesület kéziratárában őrzik. Keltezés: 1780 február 24. Levelezése alapján a BENKŐ által átadott kéziratok beszámolóként jelentek meg a Magyar Hírmondó 1780-as évfolyamában az 590-595. és a 776. oldalakon.

9. BENKŐ JÓZSEF (1740-1814) Erdővidéken írta meg Erdély flóraművét. A kéziratot elküldte Göttingenbe, de nyoma veszett. Erdővidék egy részét képezi Háromszéknek, ma Kovászna megye. BENKŐ főműve a Transsilvania....."Erdély nagyszabású monográfiája. Ismertetése, elemzése megjelent BENKŐ SAMU "Sorsformáló értelem" c. kötetében (1971). KOVÁCS J. ATTILA (1997) a Székelyföld flórakutatásának szentelt tanulmányában értékeli BENKŐ botanikai munkásságát.

10. "Milyen hatásos gyógyszer!" (latinul).

11. "Számunkra mennyire ismert ez a felhasználás" (latinul).

12. SEBEÓK S. orvostudományi disszertációja ugyanabban az évben jelent meg mint BALOG JÓZSEF értekezése, de Bécsben. Címe: "Dissertatio medico-botanica de Tataria Hungarica", Viennae 1799. A tátorján (*Crambe tataria* Sebeók) leírását átvette JACQUIN 1781-ben megjelent kötetében.

13. A *Bryonia alba* a gyakoribb faj, de a *Bryonia dioica* is megtalálható Magyarországon flórájában (SIMON T. A magyarországi edényes flóra határozója, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000). Az utóbbi faj előfordulása a történelmi Erdélyben nincs megerősítve (BELDIE AL.: Flora Romaniei, Ed. Academiei, Bucuresti, 1977; CIOCIRLAN V.: Flora ilustrata a Romaniei, Ed. Ceres, 2000).

14. HEDWIG J. aki Brassóban született 1730-ban mikroszkópi vizsgálatai során fedezte fel a lombosmohák ivaros szaporodását. Virágos növények vizsgálata ebben az időben még ritkán történt mikroszkóp igénybevételével (MAEGDEFRAU K., 1973: Geschichte der Botanik, Gustav Fischer verlag, Stuttgart).

15. A *Daucus carota* terméseinek, a *Humulus lupulus* vegetatív szerveinek, a *Cornus mas* leveleinek kísérletes vizsgálata érthetővé teszik BALOG leírásait (RÁCZ G., FAZEKAS B., RÁCZ-KOTILLA E., 1980: Trichomonazide und antihelminthische Wirkung in der rumänischen Volksmedizin verwendeten Pflanzen, Planta medica, 257).

IRODALOM

- BENKŐ J. (1778): *Transsilvania sive Magnus Transsilvaniae Principatus. Pars prior sive generalis, Tomus 1-2, Vindobonae, Typis Iosephi Kortzbök.*
- BENKŐ J. (1778): *Transsilvania Specialis. Erdély földje és népe. Fordította, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Szabó György. – Kriterion Könyvkiadó, Bukarest-Kolozsvár, I-II (1778) 1999, II. 244 p.*
- BENKŐ J. (1783a): *Nomenclatura Botanica.* In: Molnár K. J.: *Magyar Könyvház, 1. évf. 1: 319-432.*
- BENKŐ J. (1783b): *Nomina Vegetabilium.* In: Molnár K. J.: *Magyar Könyvház, 1. évf. 2: 407-432.*
- BENKŐ S. (1971): *Sorsformáló értelem. – Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.*
- BORZA AL. (1968): *Dictionar etnobotanic. – Ed. Academiei, Bucuresti.*
- CSAPÓ J. (1775): *Új füves és virágos magyar kert. – Landerer M. Pozsony, második kiadás u.o., Faksimile Budapest (1988).*
- EDER Z. (1978) *Benkő József nyelvészeti munkássága és az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság. – Akadémiai Kiadó, Budapest.*
- ENDLICHER S. L. (1836-1858): *Genera Plantarum secundum ordines naturale disposita. – Vindobonae 1836-1841, Mantissa 1842-1850.*
- FROHNE D. (2002): *Heilpflanzenlexikon. – Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft mbH, Stuttgart.*
- GOMBOCZ E. (1936): *A magyar botanika története. – Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.*
- GRYNAEUS T., PAPP J. (1977): *Régi magyar gyógynövények. – Communicationes de Historia Artis Medicinae Hungarica, Suppl. 9-10., 31-49.*
- JACQUIN N. J. (1773-1778): *Flora Austriaca. – Wien, tomus 1-5.*
- JAKÓ Zs., JUHÁSZ I. (1979): *Nagyenyedi diákok 1662-1848. – Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.*
- KÁDÁR Z., PRISZTER Sz. (1992): *Az élővilág megismerésének kezdetei hazánkban. – Akadémiai Kiadó, Budapest.*
- KOVÁCS J. A. (1997): *A Székelyföld flórákutatójának áttekintése. – Bot. Közlem. 84 (1-2): 41-49.*
- MELIUS P. (1578): *Herbarium az fáknak és füveknek nevekről természetekről és hasznairól. Heltai Gáspárné Műhelyében, Kolozsvár. Bevezető tanulmánnyal és magyarázatokkal sajtó alá rendezte Szabó T. A. – Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.*
- PRISZTER Sz. (1986): *Növényneveink. Magyar-latin szógyűjtemény. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.*
- RÁCZ G., RÁCZ E. J. (1972) *Erdővidék flórája Benkő József (1740-1814) kézírataiban. – Aluta pp. 61-69.*
- RÁCZ G., LAZQA A., COICIU E. (1975): *Gyógynövények. – Ceres Könyvkiadó, Bukarest.*
- RÁCZ G. (1976): *Die bedeutung Siebenbürgischer Aerzte für die Entwicklung der botanischen Kenntnisse ende des 18. Und Anfang des 19. Jahrhunderts. Acta Congressus Internationalis XXIV Historia Artis Medicinae, Budapest, II. pp.*

749-754.

RÁCZ G., VOIK-RÁCZ E. J. (1980): Balog József orvosdoktori értekezése. – Korunk 39 (6): 449-452.

RÁCZ G., RÁCZ-KOTILLA E., SZABÓ L. GY. (1992): Gyógynövényismeret – A fitoterápia alapjai. – Sanitas, Budapest.

RÁCZ-KOTILLA E., RÁCZ G. (2001): Farmakotaxonómia – a növényrendszertan gyógyszerhatástani megközelítése. – Kanitzia 9: 41-58.

SPIELMANN J. (1976): A közjó szolgálatában. – Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.